

Interessante waarnemingen en vangsten van Lepidoptera in 1980

door

B. J. LEMPKE

Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum), Amsterdam

ABSTRACT. — Interesting observations and catches of Lepidoptera in 1980. The most striking captures were: one *Cupido minimus* (Fuessly) in the south of Dutch Limburg, 10 specimens of *Euxoa lidia* (Cramer) in heathy districts in Gelderland (not seen since 1920!), and two of *Cryphia algae* (Fabricius) in the south of Dutch Limburg (not seen since 1954). *Mythimna albipuncta* (Denis & Schiffermüller) can maintain itself only with difficulty in the Netherlands. *Chrysodeixis chalcites* (Esper) is clearly extending its range, but so far there is no proof that the caterpillar can overwinter here safely in the open air.

Een aantal jaren geleden begonnen enkele medewerkers, die assisteren bij het verzamelen van gegevens over trekvlinders, ook hun ervaringen over inheemse soorten te vermelden, vooral wat de dagvlinders betrof. Het was best interessant naast alle sombere geluiden over onze fauna ook eens wat optimistischer klanken te horen en daarom vermeldde ik die gegevens voor het eigenlijk verslag over de migranten. Het gevolg was echter wel, dat de informatie over de inheemse soorten ging toenemen. Over het jaar 1979 was die zo omvangrijk geworden, dat ik al deze gegevens in een afzonderlijke rubriek achter het trekverslag plaatste. Bovendien stonden in de verslagen ook al jaren soorten die via herhaalde immigraties er in de loop van deze eeuw in geslaagd waren hier vaste voet te krijgen, al is die „vaste voet” soms tamelijk wankel.

In het verslag over 1980 heb ik nu de knoop doorgehakt en alle gegevens die geen betrekking hebben op migranten, weggelaten. Alle mededelingen, ook die over de voormalige migranten, heb ik nu samengevoegd tot een afzonderlijk overzicht, dat hieronder volgt.

PAPILIONIDAE

Papilio machaon Linnaeus. Het areaal van de vlinder is hier al jaren zeer beperkt. Op d'Observant (Sint Pietersberg) werden van 12-27.V in totaal 15 exemplaren geteld (J. Moonen). Van de zomergeneratie werden er van 13-23.VIII slechts drie gezien, alle weer in het zuiden van Limburg (Ulestraten, Schaesberg en Simpelveld).

PIERIDAE

Anthocharis cardamines (Linnaeus). Na een periode van achteruitgang gaat het de laatste jaren weer goed met de Oranjetip, vooral in het oosten en zuiden. Te Nijeveen (ten noorden van Meppel) vloog de vlinder in groot aantal (A. de Jonge), ook bij Eldrik (bij Laag-Keppel) (Ch. Naves) en bij Breugel en omgeving (L. van Deventer). Verder kwamen meldingen binnen van Friesland, Twente, de Veluwe, de Achterhoek, westelijk Noord-Brabant en Limburg.

Gonepteryx rhamni (Linnaeus). Op 14.VIII werden te Oostvoorne op *Eupatorium* ongeveer 30 Citroenvlinders geteld (A. van Oosten). Maar geheel anders waren de ervaringen in de Achterhoek. In de omgeving van Drempt vloog de vlinder in het voorjaar in vrij groot aantal, maar de nieuwe generatie was biezonder zwak: het maximum per dag was maar drie exemplaren (Ch. Naves, op 15.VIII). Een zeer laat ♂ werd 20.XI bij Winterswijk gezien (W. Poppe).

LYCAENIDAE

Cupido minimus (Fuessly). Een exemplaar van deze rariteit werd 18.V op d'Observant ge-

vangen (J. Moonen). Ik ken slechts twee andere vangsten na 1948: Schin op Geul, 8.VI.1951 (J. Diederer) en Wijlre, 28.V.1967 (G. Langohr).

Callophrys rubi (Linnaeus) vloog in april zeer talrijk in de omgeving van Havelte (A. de Jonge).

NYMPHALIDAE

Mellicta athalia (Rottemburg). Deze soort is de laatste jaren sterk achteruit gegaan. Vermeldenswaard is daarom het talrijk voorkomen in de buurt van Gortel (A. Veldhuyzen).

Aglais urticae (Linnaeus). De eerste nieuwe generatie werd nauwelijks opgemerkt. De tweede was opvallend laat, nog altijd een gevolg van de ongunstige maanden ervoor. Pas in september begon ze te verschijnen, maar was toen al snel op veel plaatsen talrijk aanwezig.

Nymphalis polychloros (Linnaeus). Nog steeds een zeldzame vlinder, maar een paar exemplaren werden toch weer op *Buddleja* gezien: op 29.VII te Ulestraten, op 1 en 2.VIII te Rotterdam, op 5.VIII te Amsterdam en op 6.VIII te Valkenisse.

Inachis io (Linnaeus). Op 5.VI werden duizenden half volwassen rupsen bij Middelharnis aangetroffen. Op 10.VIII werden daar 150 vlinders op Leverkruid geteld en waren er honderden op Akkerdistel aan het Sas te Dirksland (P. Vroegindewij). Vooral in de tweede helft van VIII was de vlinder plaatselijk zeer talrijk: 800 geteld op de dam langs het Keteldiep op 16.VIII (G. Gerritse), talrijk op Zulte in het Lauwersmeer (W. Oord), bij Amsterdam, Rotterdam enz.

Polygonia c-album (Linnaeus). Alleen gemeld van een paar plaatsen in het zuiden: Vessem, 12.IV en 3.X (mevr. H. Gehéniau), Ulestraten (J. Moonen) en Sittard („ieder jaar in de tuin, maar minder dan vroeger”, K. Penners).

Araschnia levana (Linnaeus). Het Landkaartje werd van tal van plaatsen gemeld: Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland, eindelijk ook weer uit Utrecht (Rhenen en Zeist). Nog opvallender zijn vangsten uit Noord-Holland: beide generaties bij Nederhorst den Berg (A. van Tuijl) en vooral Zaandam (twee op 7.VIII in het Burg. In 't Veldpark, R. Nijntjes). Ook op enkele plaatsen in oostelijk Zeeuws-Vlaanderen: Groot-Eiland, Hulst en Axel (G. Wilmink). In Noord-Brabant gemeld van Wouw, landgoed De Pannenberg bij Rijsbergen (vooral de tweede generatie talrijk, A. Franssen) en Vessem.

Argynnis paphia (Linnaeus). Van deze nu ook zeer zeldzame vlinder werd 19.VIII een exemplaar te Maasbracht gezien (J. Sentjens).

SATYRIDAE

Pararge aegeria (Linnaeus). De vlinder komt vooral voor in bosachtig terrein op zandgrond, waar hij zich graag in halfschaduw ophoudt. Opvallend is daarom het voorkomen in Middelburg. De heer J. Wedts de Swart had hem ook in vorige jaren in zijn tuin gezien, maar in 1980 was *aegeria* van 13.IV tot in X regelmatig present. Een oude vindplaats op Walcheren is Domburg. Zou in het bosgebied daar misschien een flinke populatie voorkomen?

Coenonympha pamphilus (Linnaeus). Op 2.IX zaten op de berm van een polderweg bij Middelharnis om 19 uur honderden over een lengte van 60 m met dichtgeklapte vleugels tegen grashalmen of op de schermen van Pastinaak (P. Vroegindewij).

SATURNIIDAE

Saturnia pavonia (Linnaeus). De rupsen van de Nachtpauwoog variëren sterk in de mate van voorkomen. Soms zijn ze heel gewoon op heidevelden, dan weer zijn ze verscheidene jaren achter elkaar nauwelijks te vinden. In 1980 waren ze zeer talrijk op de heide bij Havelte (A. de Jonge). Een interessante vindplaats van de soort is Graauw in oostelijk Zeeuws-Vlaanderen (E. Vermandel).

GEOMETRIDAE

Agriopsis leucophaearia (Denis & Schiffermüller). In het vroege voorjaar zeer talrijk op de Kallenkotter heide (bij Steenwijk). Vooral in de eikehakhoutbossen waren de vlinders bij duizenden te vinden, terwijl *A. marginaria* (Fabricius) buitengewoon talrijk was in de omgeving van Havelte (A. de Jonge).

Erannis defoliaria (Clerck). Na eind december wordt de vlinder zelden meer waargenomen. Vermeldenswaard is daarom de vangst van een ♂ op 8.II te Son en Breugel (L. van Deventer).

Bupalus piniaria (Linnaeus). In 1980 werden weer migraties van enkele kleine groepjes opgemerkt. Op 6.VI werden acht exemplaren in de val te Oosthuizen aangetroffen (W. van Rooyen) en in de tweede week van juni werden er 20 in de val te Kortgene gevonden (J. van Vuure).

SPHINGIDAE

Hyles gallii (Rottemburg). Een zeer onregelmatig voorkomende vlinder en dan nog bij voorkeur op de zandgronden. Opmerkelijk is daarom de vangst van een exemplaar te Beusichem op 3.VII (M. Melchior).

NOCTUIDAE

Euxoa lidia (Cramer). De laatst bekende vangsten dateren van 1920. Biezonder interessant is daarom de vangst van een aantal exemplaren op twee verschillende plaatsen op de Veluwe. In de periode van 25.VII-2.VIII werden bij Heerde niet minder dan negen *lidia*'s op licht aangetroffen (J. Wolschrijn), terwijl lichtvangst bij Speuld op 26.VII een tiende opleverde (A. van Tuijl). Men kan zich afvragen of deze aan heidegebieden gebonden vlinder steeds op de Veluwe aanwezig is geweest, maar dan wel in een kleine populatie die nooit in de tussenliggende periode opgemerkt werd.

Agrotis puta (Hübner). Vangsten in het oosten van het land komen weinig voor. Op 13.VIII werd een graaf ♀ op licht aangetroffen te Schaarsbergen (K. Alders).

Acronicta alni (Linnaeus). Eveneens een zeldzaamheid, zeker in Gelderland. In VIII vond een fruitkweker een rups te Westervoort op Appel. Hij gaf die aan de heer B. Rietman te Twello, die er een fraaie dia van maakte en de rups verder opkweekte. De pop kwam 23.V.1981 uit.

Cryphia algae (Fabricius). De laatste vangsten dateerden van 1954. In 1980 werden twee exemplaren in de lichtval te Stein aangetroffen op 4 en 14.VIII (Pater A. Munsters).

Ipimorpha retusa (Linnaeus). Vangsten in oktober zijn grote uitzonderingen. Op 7.X trof de heer W. van Rooyen een exemplaar aan in de val te Oosthuizen.

Lithacodia deceptor (Scopoli). Pas omstreeks 1950 slaagde de vlinder er in vaste voet in Nederland te krijgen, het eerst natuurlijk in het zuiden. Maar geleidelijk schoof zijn areaal hier steeds verder noordwaarts op. In 1980 vloog *deceptor* zeer talrijk bij Havelte. De vlinders waren op de vindplaats bij honderden aanwezig (A. de Jonge).

Tenslotte dan de gegevens van de soorten, die tot nog toe in het trekverslag vermeld werden als voormalige migranten.

Mythimna albipuncta (Denis & Schiffermüller). De vlinder werd uitsluitend vermeld uit Limburg. Na de explosie in de veertiger jaren is de soort sterk achteruit gegaan. Ze wordt nog wel elk jaar waargenomen, maar zelfs in Limburg zijn de aantallen klein. Te Ubach over Worms werden in totaal slechts vijf exemplaren gezien, verdeeld over beide generaties, op 9 en 18.VI, 27.VII en 8.VIII (J. Pöschkens). Verder werd er nog één gemeld van Geulle (28.IX, D. Cupe-do) en drie van Vlodrop op 29.IX (C. Ottenheijm).

Mythimna l-album (Linnaeus). Van de eerste generatie werden tussen 9.VI en 24.VII zes exemplaren gezien en wel te Ubach over Worms, Beusichem en Drempt. De tweede generatie

vloog voor zover bekend van 8.IX tot 6.X. Hiervan werden drie exemplaren op 26 en 27.IX te Geulle gezien en 71 te Beusichem. Dat de soort hier in elk geval vaste voet gekregen heeft staat wel vast. Maar de vraag is natuurlijk waarom nu juist deze omgeving zo gunstig voor de soort is. Het jaartotaal bedraagt 80 exemplaren, een vrij redelijk aantal, dat gunstig afsteekt tegen de twee voorafgaande jaren.

Hoplodrina ambigua (Denis & Schiffermüller). Uitsluitend waargenomen in de zuidelijke helft van het land, zeker in twee generaties, waartussen echter geen duidelijke grens te vinden is. Op 28.V kwam een vlinder uit een op Noord-Beveland gevonden pop (J. van Vuure), terwijl reeds op 30.V twee exemplaren door pater Munsters te Stein op licht gevangen werden. Er komt dan een goed aaneensluitende rij data tot 18.VI. Daarna volgen wat verspreide data in eind VI en VII, waarna weer een redelijk op elkaar volgende rij volgt van 1.VIII-28.IX. Het aantal per datum was echter steeds beneden 10.

Vindplaatsen. Lbg.: Simpelveld, Stein. Zl.: Kortgene. Z.H.: Melissant, Ouddorp, Oostvoorne, Brielle. Gdl.: Nijmegen.

Aantal waargenomen exemplaren: 83, veel minder dan de zes voorafgaande jaren.

Chrysodeixis chalcites (Esper). Reeds op 13.VI werd er één op Liguster te Maassluis aangetroffen (A. van Oosten). Pas op 28.VII volgde de eerste te Leidschendam, daar tot op 2.X gevolgd door 15 andere. Te Berkel, als altijd de rijkste vindplaats, werd de vlinder gezien van 5.VIII-28.IX, in totaal 140 exemplaren. Het aantal vindplaatsen buiten het Westland begint echter te groeien en de soort wordt ook steeds verder van dat gebied waargenomen. Geografisch gerangschikt luidt de lijst (indien niet anders vermeld telkens één exemplaar): Rozenburg 25.IX, Brielle 23 en 28.IX, Middelharnis 20.IX in de tuin tussen lage planten, Melissant telkens op 21-24.IX, 9.X en 16.X, Rotterdam twee op 1.X, Alblasterdam 14.VII en 22.IX, Voorshoten 14.VII, De Zilk 28.IX, Naarden 9.IX, Oldebroek 25.X een half volwassen rups op overjarige Chrysanten in de tuin, vlinder binnen uit op 22.XI, Wellerlooi 9.XII een rups in een tomatenkas, die 18.XII de vlinder leverde.

Totaal aantal: 176. Over de aantallen in de kassen is uiteraard niets bekend. Er blijven wel een paar problemen: a. waarom vinden de meeste ontsnappingen uit de kassen juist in VIII en IX plaats? b. zijn alle bovengenoemde vondsten vlinders uit de kassen of hun nakomelingen of zijn er ook nieuwe migranten bij? c. kan de rups ook buiten bij ons de winter doorkomen? (in elk geval wel de zomer en de herfst).

Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam.

PIFON — iets voor u? De Amerikaanse entomoloog Ross Arnett verzoekt ons het volgende aan u bekend te maken. Sedert 1977 is hij de beheerder en opbouwer van een „databank”, een gecomputeriseerde kaartenbak, met adressen en andere zakelijke informatie omtrent personen met een belangstelling of activiteit in de natuurlijke historie. De databank bevat ook gegevens van niet-Amerikanen. Deze databank, die slechts informatie bevat die door de geregistreerden zelf is verschaft, is op twee manieren te raadplegen. Tegen minimale vergoeding kan men een lijst krijgen van personen, adressen etc. die aan een zekere groep werken, in een bepaald gebied actief zijn, etc. Daarnaast worden door Arnett ook lijsten gepubliceerd.

Allen die belangstelling hebben voor dit project, kunnen rechtstreeks contact met hem opnemen, op het hieronder gegeven adres. Personen, die zich kosteloos willen laten opnemen in Arnetts bestand kunnen dit doen door het verstrekken van de volgende gegevens: Naam, voorletters, titulatuur; adres, telefoonnummer, postcode; taxonomische groep waarin men belangstelling heeft (zo mogelijk familie), aard van de belangstelling (bijv. gedrag), en gebied waarin men het meest geïnteresseerd is (West-Europa, etc.); evt. nadere bijzonderheden in max. 25 woorden; aan taxonomen nog de speciale vraag of ze bereid zijn voor anderen te determineren; last but not least: handtekening en datum.

Eventuele aanmeldingen of inlichtingen bij: Dr. Ross H. Arnett, jr., Oxycopsis pond research station, 90 Wallace Road, Kinderhook, NY 12106 USA.